

Övergångar till nya samtalsämnen genom ställningstaganden i muntliga textbaserade gruppövningar

MELINA BISTER

Utgångspunkter

I den här artikeln studerar jag hur nya samtalsämnen inleds i muntliga textbaserade övningar i svenska på universitetsnivå¹. Målgruppen består av finskspråkiga universitetsstuderande med nordiska språk som huvudämne. Syftet är att diskutera vilken slags funktion ställningstaganden har vid ämnesövergångar och hur samtalsdeltagarna organiserar sin icke-verbala verksamhet, i synnerhet hur de använder ögonkontakt och blickar, då de initierar nya samtalsämnen genom att uttrycka åsikter. I samband med detta fokuserar jag också på hur samtalsdeltagarna använder sig av de texter som relaterar till övningen.

Analysen har en tematisk utgångspunkt. Kommenterar talaren det som sagts tidigare under samtalet eller syftar talaren med ställningstagandet till någonting nytt? Utgående från den här frågeställningen kan ställningstaganden i de undersökta muntliga övningarna indelas i två kategorier: ställningstaganden som nog inleder ett nytt samtalsämne men som samtidigt fungerar som respons till något som talats om tidigare och ställningstaganden som inte direkt syftar bakåt i samtalet utan som fungerar som initiativ till någonting nytt. Den här tvådelade kategoriseringen baserar sig på Linells och Gustavssons (1987:15) definition av *initiativ* och *respons* som abstrakta drag i interaktionen.

Att analysera ställningstaganden vid övergångar utgör en del i analysen av muntliga gruppövningar i min kommande doktorsavhandling (Bister u.a.). Det övergripande syftet i doktorsavhandlingen är frågan hur finskspråkiga universitetsstuderande som har nordiska språk som huvudämne använder svenska i muntlig

¹ Jag vill tacka min handledare, professor Hanna Lehti-Eklund, samt professor Jan Lindström och docent och universitetslektor Camilla Lindholm för värdefulla kommentarer.

gruppkommunikation, hur de tillsammans konstruerar verksamheten och bygger upp kunskaper på ett främmande språk i klassrummet.

Muntliga gruppövningar bidrar till att studenterna aktiverar sina kunskaper i svenska och att de blir vana vid att samarbeta. Under en muntlig övning kan studenterna öva sig i att tala och föra samtal på svenska. Vid sidan av att öva ord, grammatiska former och uttryck får studenterna övning i hur de gör sig förstådda, hur de tar de andra deltagarna i beaktande, hur de behandlar kunskaper och förhandlar om innehållet i övningen. Verksamheten i övningen inbegriper således många pedagogiska mål samtidigt.

En förutsättning för att samtalsdeltagarna ska kunna samarbeta i en muntlig övning är att de strävar mot ett gemensamt mål medan de samtalar. Att deltagarna kan samarbeta och upprätthålla intersubjektiviteten är en viktig del av de muntliga språkkunskaperna. Som Wagner och Gardner (2004:15) påpekar är andraspråkstalarna inte interaktivt begränsade samtalsdeltagare utan oavsett bristerna i språkanvändningen kan de delta i och orientera sig mot olika typer av aktiviteter.

I analysen indelas de muntliga övningarna i innehållsliga helheter enligt *samtalsämne*. Samtalsämnen är i det undersökta materialet interaktivt och i synnerhet tematiskt koherenta delar av verksamhet då samtalsdeltagarna orienterar sig mot ett och samma innehållsliga mål. Den här definitionen påminner om Korolijas (1998:36) definition av en episod som en kategori som utgår från hur deltagarna upplever interaktionen (se också Korolija & Linell 1996).

Varför övergångar?

Gruppen kan styra sin verksamhet på många sätt under den muntliga övningen. Ett tillfälle att styra verksamheten erbjuds då valet av ett nytt samtalsämne äger rum. Vid övergångar mellan olika samtalsämnen visar deltagarna med eventuella språkliga och icke-språkliga signaler att de inleder ett nytt samtalsämne. Genom att initiera och godkänna ett nytt samtalsämne går gruppen i en ny riktning i sitt samarbete. Med tanke på gruppsamtals pedagogiska mål är det viktigt att samtalsdeltagarna upprätthåller intersubjektiviteten också vid övergångarna.

Genom att analysera övergångar får man en bild av hur en grupp fungerar i samtal, hur deltagarna tillsammans organiserar sin gemensamma verksamhet och genom hurdana handlingar de för klassrumsövningen vidare. Kunskap om allt detta är viktig om vi vill förstå hur olika slags gruppövningar fungerar och hur

övningens syfte och instruktionerna för övningen påverkar själva samtalsprocessen och genom den också kunskapsbehandlingen i gruppen. Vi vet egentligen ganska lite om vad det i smågruppsinteraktion innebär att studenter orienterar sig mot att genomföra en övning. Analys av övergångar ger oss kunskap om hur deltagarna tar upp eller förhandlar om olika typer av innehållsliga och interaktiva mål.

Teoretisk bakgrund, metod och material

Jag använder mig av en samtalsanalytisk metod medan jag fokuserar på interaktionen vid övergångar mellan instruktionsförankrade samtalsämnen. Därtill diskuterar jag också initierarens position och roll i interaktionen med hjälp av Goffmans (1981) tredelade syn på talarens relation till det han eller hon säger. Detta begrepp kallas för *footing*, på svenska kallas det för *positionering* (Norrby [1996] 2004). Med positionering avser jag alltså hur talaren förhåller sig till det han eller hon säger.

Goffman (1981:144–145) menar att talaren i samtal kan positionera sig på tre olika sätt – som *animatör*, *upphovsman* eller *huvudman* (de svenska motsvarigheterna har jag hämtat från GRIS-projektets termbank, se tablå nedan och litteraturlista). Positioneringen anger hur talaren förhåller sig till det sagda och/eller de övriga samtalsdeltagarna (se också Nylund 2000:77; se även Karlsson 2006). I följande tablå presenteras de olika positionsbegreppen på engelska och de svenska termerna som jag använder i den här undersökningen. De svenska motsvarigheterna varierar (se bl. a. Reimers 1995; Svensson 2002) men här används bara termbankens termer för tydlighetens skull.

Goffman (1981)	De svenska motsvarigheterna (GRIS-termbank)
Animator	Animatör
Author	Upphovsman
Principal	Huvudman

Tablå 1. Positioneringsbegreppen och de översatta svenska termerna jag använder.

I det följande förklarar jag skillnaderna mellan de olika talarrollerna med utgångspunkt i Goffman (1981:144–145). Talaren kan inta tre olika positioner och således välja mellan eller kombinera tre olika roller: I rollen som *animatör* (animator) uttalar eller citerar talaren det som någon annan sagt eller skrivit tidigare. Som animatör uttrycker alltså talaren inte någon egen inställning och tar inte heller ansvar för det som hon eller han sagt. Som animatör kan talaren återge något som någon annan sagt eller berätta om någon annans åsikter. Om talaren i sin tur kommer med egna åsikter och personliga uppfattningar om något, har hon eller han tagit rollen som *huvudman* (principal). Ställningstaganden kunde således tänkas vara sådana uttryck där talaren tar en position som huvudman. Mellan animatör och huvudman finns en position som kallas *upphovsman* (author). Som upphovsman tolkar talaren eller förklarar med egna ord någonting som hänt eller som någon annan sagt. En upphovsman kan således återge vad någon annan (i rollen av en huvudman) är ansvarig för. Typiska upphovsmän kan vara t.ex. representanter för ett politiskt parti eller någon institution (Norrby: [1996] 2004:56). En upphovsman är inte ansvarig för vad han eller hon säger men upphovsmannen är inte heller helt utan ansvar såsom en animatör eftersom han eller hon tolkar och förklarar företeelser med sina egna ord. Som upphovsman har talaren således tagit ett steg mot eget ansvar.

I praktiken kan det vara svårt att skilja mellan de olika positionerna i synnerhet när talaren kan kombinera de olika förhållningssätten och ändra på sin inställning till det han eller hon säger mitt i repliken. Goffmans teori om positioner har tillämpats bland annat i studier av politiska samtal och media (t.ex. Nylund 2000; Svensson 2002) men den har använts också i analys av vardaglig, icke-institutionell interaktion (t.ex. Goodwin 2007) och i analys av engelska samtal mellan S1-talare och S2-talare (Hauser 2005). Goodwin (2007) undersöker hur en åldring som på grund av sjukdom inte kan tala ordentligt med hjälp av gester lyckas bli förstådd av en annan samtalsdeltagare som får uttala hans repliker och således fungera som animatör för honom.

I den här artikeln analyserar jag hur den som initierar ett nytt samtalsämne positionerar sig gentemot det som han eller hon säger. Samtidigt diskuterar jag också hur de övriga samtalsdeltagarna förhåller sig till talarens positionering och till de eventuella ändringarna i den. Genom att diskutera talarpositionerna och hur de mottas fördjupar jag analysen av interaktionen vid övergångarna.

Det samtalsmaterial jag analyserat består av tre olika textbaserade muntliga gruppövningar i en grupp på åtta kvinnliga studenter: Novellanalys (tre samtal: Nov3, Nov4 och Nov7; sammanlagt 66 minuter), Tannensamtal (ett samtal; 31 minuter) och Lärobokssamtal (ett samtal; 31 minuter). Materialet på 128 minuter omfattar 142 tematiska övergångar varav 116 övergångar leder till instruktionsförankrade samtalsämnen. De övriga övergångarna kan leda till procedural eller språkligt förankrad verksamhet eller t.o.m. till verksamhet som inte direkt relaterar till övningens mål. Största delen av övergångarna leder således till instruktionsförankrad verksamhet.

Ställningstaganden

I det undersökta materialet finns som ovan konstaterats sammanlagt 116 övergångar som leder till instruktionsförankrade samtalsämnen. Initieringarna sker antingen genom olika slags frågor och uppmaningar/förslag (69 gånger) eller genom ställningstaganden (43 gånger)². Att initiera ett samtalsämne genom att ställa en fråga eller komma med en uppmaning/ett förslag är alltså vanligare än att göra detta genom att uttrycka egna åsikter eller ställningstaganden.

Med ställningstaganden avser jag sådana turer där talaren uttrycker sin åsikt om eller sin inställning till något eller någon i samtalen (jfr Forsskåhl 2004). Sörlin (2008:88) definierar begreppet åsikt som ”en övergripande beteckning för yttrandet genom vilka talaren direkt eller indirekt beskriver och/eller värderar företeelser (tillstånd eller tilldragelser) i en för deltagarna faktisk eller tänkt verklighet”. Wirdenäs (2002:101) talar om värderingar och kallar dem i enlighet med Schiffrin (1990:248) för ”åsikter som inte har ett sannings- eller sannolikhetsvärde utan som är uttryck för deltagarnas subjektiva upplevelser”. Min definition av ställningstaganden överensstämmer med såväl Wirdenäs (2002) som Sörlins (2008) definitioner. Enligt Sörlins definition kan ställningstaganden inbegripa också indirekt värdering av företeelser. Ställningstaganden behöver således inte uttryckas direkt och ordagrant. Jag återkommer till detta i analysen.

Ställningstaganden har undersökts inom samtalsanalytisk forskning (se t.ex. Pomerantz 1984; Goodwin & Harness Goodwin 1992 om *assessments*; Tainio 1996 om *kannanotoi*) bland annat genom analys av hur yttrandepar konstrueras

² Därtill förekommer några enstaka övergångar som jag inte kunnat kategorisera entydigt.

och vad ett ställningstagande förorsakar i interaktionen. I den här undersökningen koncentrerar jag mig på om talaren riktar sig bakåt eller framåt i samtalet då hon eller han initierar ett nytt samtalsämne med ett ställningstagande och hur de övriga samtalsdeltagarna förhåller sig till ställningstaganden. När talaren tar ställning till något eller uttrycker sin åsikt positionerar hon eller han sig som huvudman.

Då ställningstaganden och evalueringar riktar sig mot det som skett, sagts eller behandlats tidigare i samtalet fungerar de som respons till någonting som sagts tidigare. Sådana sätt att initiera ett samtalsämne är inte särskilt vanliga i det undersökta materialet, sammanlagt finns det 13 belägg (av alla 43 samtalsämnes-initierande ställningstaganden). Den andra kategorin utgörs av ställningstaganden som riktar sig mot något som ännu inte behandlats i samtalet och som talaren tar upp i samband med sitt ställningstagande. Då kommer talaren med ett initiativ och introducerar alltså ett nytt samtalsämne genom att ta ställning till det. Ofta tar talaren då ställning till den text som gruppen håller på att diskutera eller annat skriftligt material som finns till förfogande. Sammanlagt finns det 30 initieringar med ställningstaganden som initiativ. De är således betydligt vanligare i mitt material än ställningstaganden som respons. Samtalsdeltagarna tar alltså inte så ofta ställning till varandras inlägg eller åsikter i samtalet när de inleder nya samtalsämnen utan snarare till exempel till den lästa texten eller någon ny aspekt i den.

I det följande analyserar jag exempel på övergångar till nya samtalsämnen genom ställningstaganden utifrån samtalsanalys och positionering. I samband med analysen av interaktionen diskuteras också förhållandet mellan ställningstaganden och text. Först diskuterar jag ställningstaganden som respons och sedan ställningstaganden som initiativ. Ordningsföljden beror på att jag först vill analysera sådana initieringar där ställningstagandet relaterar till ett tidigare behandlat samtalsämne. Därtill gör jag en noggrann visuell analys i samband med ett utdrag. Ställningstaganden som initiativ initierar däremot alltid ett nytt, icke-behandlat samtalsämne och utgör därmed inte någon tematisk fortsättning till tidigare samtalsämnen.

Ställningstaganden som respons till något som talats om tidigare

Nedan tar jag upp två ställningstaganden som i interaktionen fungerar som respons och som riktar sig mot något som skett eller sagts tidigare i samtalet. I båda positionerar sig initieraren som huvudman.

Det första utdraget är ur ett samtal som kallas Tannensamtalet. I samtalet diskuterar samtalsdeltagarna en textbit av Deborah Tannen som de läst hemma. Instruktionerna för övningen är enkla – samtalsdeltagarna får själva bestämma vad de talar om. Studenterna har senast talat om oartiga kvinnliga chefer och om att det i arbetslivet kan finnas kvinnor som är mera inriktade på information än på personförhållanden. I det här utdraget kommer Anni med en förklaring till varför kvinnliga chefer kanske uppfattas lättare som oartiga än manliga chefer:

1: Tannensam *men ja tycker igen* (24;45–)

Deltagarna: Aada, Anneli, Anni, Iina, Ilona, Nea och Noora

- 01 Aada: en kvinna å en man att kvinnan var mera
 02 mer inriktad på information än mannen
 03 Ilona: just
 04 (4,0)
 → 05 Anni: B1³mm: men ja tycker ((skrattar)) fi- igen⁴ att de de
 06 kanske (p) att man lättare^{B2} tänker att kvinnor e
 07 aggressiva eller ö: just (p) oartiga än män
 08 Aada: mm
 09 Ilona: om dom ger direkta
 10 Anni: ja: ja
 11 Ilona: befallningar [(ohb)
 12 Aada: [om dom just visar att ja e tuff fast ja
 13 e kvinna

B1= Anni tittar neråt, på sina papper

B2= Anni tittar på Noora och de andra

Anni påpekar att det också kan vara fråga om människors förväntningar och inställningar som gör att kvinnliga chefer lättare uppfattas som aggressiva och oartiga än manliga chefer. Genom att initiera ett nytt perspektiv i samtalet med en egen åsikt antar Anni rollen som huvudman. Anni börjar sin replik på rad 5 en aning tveksamt med *mm: men*. Konjunktionen *men* anger en motsättning mellan det tidigare och det senare sagda (se också SAG, del 4:879). Efter att Anni sagt *ja tycker* (jfr Karlssons (2006) studie av positionering genom verbfraser) som tydligt anger att hon tänker uttrycka en åsikt skrattar hon kort, vilket kan vara ett tecken på att hon känner sig osäker. Ordet *igen* i Annis (rad 5) yttrande torde ange motsats⁴, det är således en direkt översättning av finskans *taas*. Vid initieringen riktar

³ ”B” i transkriptionen anger uppgifter om blicken.

⁴ Finskans ’taas’ kan i svenskan få bland annat betydelse ’igen’ eller ’däremot’, ’i sin tur’.

Anni blicken neråt och tittar på sina papper och lyfter upp blicken mot de andra samtalsdeltagarna först efter ordet *lättare* på rad 6.

Anni får tala och förklara sin åsikt ganska länge. På rad 8 kommer Aada med en kort uppbackning och på raderna 9 och 11 fortsätter Ilona med Annis resonemang genom att tillägga *om dom ger direkta befallningar*. Anni backar upp Ilonas replik på rad 10 och på rad 12 kommer också Aada in med att delta i förklaringen. På det här viset visar samtalsdeltagarna att de delar gemensam förståelse även om Anni ursprungligen introducerat en åsikt som åtminstone delvis står i kontrast till det som gruppen talat om.

Följande exempel liknar utdrag 1 i det avseendet att initieraren också här positionerar sig som huvudman. Utdraget är ur övningen Novellanalys (samtalet Nov4), där fyra samtalsdeltagare analyserar en novell tillsammans. Som stöd för analysen får gruppen använda sig av en analysmodell med olika färdigtgivna samtalsteman som bland annat fabel, tema, motiv, personer.

Samtalsdeltagarna har diskuterat novellens fabel med Iina som ledare. Iina har beskrivit novellens händelser ganska noggrant eftersom Riikka inte alls hunnit läsa novellen. Till slut har Iina beskrivit hur novellens huvudperson Erik åkt till en fest tillsammans med sin klasskamrat Betsy som han är förtjust i och hur Betsy under kvällen glömt Erik och tillbringat sin tid med en annan pojke, Nisse. Efter Iinas berättande uppstår en kort tystnad och sedan börjar ett nytt samtalsämne, en evaluering om Erik. Evalueringen relaterar dock till det tidigare samtalsämnet:

2: Nov4 *ja tycker att Erik var mycke vanlig pojke* (2;27–)

Deltagarna: Anneli, Iina, Noora och Riikka; deltagarna sitter parvis vid bordet så att Noora och Iina sitter bredvid varandra, mitt emot Noora sitter Anneli, Riikka sitter mitt emot Iina.

- 01 Riikka: [jå?
 02 Iina: [när när betsi ser (p) honom ö: (p)
 03 börjar di prata å vara ihop å
 04 erik (p) e ensam (p) igen
 05 Riikka: fok[ejɛ
 06 Iina: [ɛjåɛ
 07 ((Anneli tittar på Iina, Riikka sänker blicken neråt))
 → 08 Noora: mm: B1ja tycker att erik var mycke vanlig
 09 [pojke å ville (p) vanlig
 10 Anneli: [mm: ((nickar på huvudet))
 11 Noora: [men vill höra till
 12 Anneli: [mm:

- 13 Noora: bättre [kr- krets eller nå
14 Anneli: [plats eller mån

B1= Noora tittar på Iina och sedan på Riikka och Anneli

Noora initierar ett nytt samtalsämne genom att evaluera novellens huvudperson Erik. I det här exemplet kan vi se drag som är utmärkande för de undersökta muntliga övningarna, nämligen att samtalsdeltagarna ofta tillsammans tur för tur bygger upp åsikter. Samtalsdeltagarna strävar således oftast efter en och samma åsikt om saken ifråga och kommer sällan med motstridiga åsikter.

Strax före utdraget har samtalsdeltagarna gått igenom novellens fabel som mestadels handlar om vad som sker med novellens huvudperson Erik. Genom att uttrycka sin åsikt om novellens huvudperson Erik på raderna 8–9 presenterar Noora ett nytt samtalsämne. I början av sin replik lyfter hon blicken mot de övriga samtalsdeltagarna. På raderna 10 och 12 kommer Anneli med en uppbackning och på rad 14 försöker hon fylla i det som Noora säger. Också i det tidigare utdraget (1) kan vi se samma slags drag: där deltar Aada och Ilona i att bygga det resonemang som Anni inleder i början av utdraget. Båda utdragen är exempel på hur samtalsdeltagarna orienterar sig mot att visa och upprätthålla gemensam förståelse under den muntliga övningen. Även om initieraren någon enstaka gång kommer med en egen och eventuellt avvikande åsikt från det som sagts tidigare i samtalet, förorsakar den inte någon öppen tvist eller oenighet i samtalet.

Jag har presenterat utdragen 1 och 2 som exempel på ställningstaganden som respons. Annis och Nooras initieringar fungerar som en respons till den diskussion som samtalsdeltagarna haft strax innan. Av utdragen framgår det att alla bidrag i interaktionen är såväl kontextberoende som kontextförnyande (Heritage 1989:241). Annis och Nooras initieringar ser jag som kontextförnyande såtillvida att talarna introducerar ett nytt samtalsämne eller ett nytt perspektiv. Initieringarna är dock kontextberoende i det avseendet att båda ställningstagandena står i relation till det tidigare sagda i samtalen. De initierade samtalsämnena har således uppstått ur den tidigare samtalsprocessen och kommit till som följd av samtalsdeltagarnas kunskapsbehandling i samtalet.

I fråga om talarens blick vid initieringen skiljer sig utdragen 1 och 2 från varandra. I utdrag 1 tittar talaren (Anni) först på texten och lyfter upp blicken mot slutet av sin replik. I utdrag 2, däremot, tittar talaren (Noora) på de andra samtalsdeltagarna redan från början av repliken. Hurdana funktioner har talarens blickriktning och samtalsdeltagarnas ögonkontakt överhuvudtaget i interaktion-

en? I följande avsnitt analyserar jag blickens funktioner i positioneringsbyten i ett samtalsutdrag.

Blicken i förhållande till talarens positionering

I det följande diskuteras en annan typ av ställningstaganden som respons, nämligen en typ där den text som relaterar till övningen intar en central roll i ställningstagandet eller i argumenteringen. Också det här utdraget är ur Novellanalys (Nov4). Eftersom analys av icke-verbal interaktion står i fokus här är det skäl att påpeka att termerna *positioner* och *positionering* enbart syftar till den goffmanska begreppsapparaten och inte till fysiska tillstånd. Då samtalsdeltagarnas fysiska tillstånd diskuteras använder jag sådana termer som *fysisk ställning*, *(fysisk) orientering*, *blick(riktning)* och *ögonkontakt* (då två samtalsdeltagare tittar på varandra samtidigt).

Samtalsdeltagarna har talat om att novellpersonen Erik varit förtjust i sin klasskamrat i två år. Efter det uppstår det en tydlig paus i samtalet innan Noora initierar ett nytt samtalsämne (i Bister 2009 har jag analyserat utdraget utifrån vad som händer under den relativt långa tystnaden på raderna 3–4):

3: Nov4 *också sidan hundratrettiåtta* (17;59–)

Deltagarna: Anneli, Iina, Noora och Riikka; deltagarna sitter parvis vid bordet så att Noora och Iina sitter bredvid varandra, mitt emot Noora sitter Anneli, Riikka sitter mitt emot Iina.

- 01 Anneli: ja att han tyckt [om henne (p) två år ((skrattar))
 02 Iina: [ja:
 03 ((9 sekunders paus medan Noora letar efter någonting i texten,
 04 lyfter upp blicken innan hon börjar tala))
 → 05 Noora: å också sidan hundratrettiåtta, (p) ja tycker de
 06 beskriver hur osäker erik var
 07 Anneli:mm:
 08 Iina: han [va inte då
 09 Noora: [när betsi frågade honom att gå (p) gå till dansen
 10 Iina: mm: ((vänder sig till sina papper))
 11 Noora: men efteråt tänkte han att om det var
 12 Iina: sant ((vänder sig till Noora))
 13 Noora: mm: sant eller i- inte

Noora positionerar sig inte enbart som huvudman utan också som upphovsman då hon formulerar sin åsikt.

I början av utdraget (raderna 1–2) kan vi se hur det tidigare samtalsämnet ebbar ut och på raderna 3–4 uppstår en nio sekunders paus i samtalet. Noora uttrycker på raderna 5 och 6 sin åsikt om novellpersonen Erik och hänvisar till ett visst ställe i novelltexten. Hon tar rollen som huvudman då. På rad 9 kommer hon med en fortsättning till rad 6 (jfr Lindström 2008:45–46 om den inkrementella konstruktionen av turen). På raderna 9, 11 och 13 berättar hon vad som händer i novellen på det ställe som hon hänvisar till. Hon upprepar således det som novelltexten berättar om. Nooras roll är här närmast att vara upphovsman till novelltexten. Genom att berätta om novellen gör Noora texten synlig i samtalet. Genom Noora får novellen en roll som samtalsdeltagare i interaktionen (jfr Goodwin 2007).

I det följande återger jag hur Noora riktar blicken och hur hon fysiskt orienterar sig mot text i interaktionen vid övergången⁵:

3: rad 3:

((9 sekunders paus medan Noora letar efter någonting i texten, hon pekar på texten med vänstra handens pekfinger. Riikka tittar på Noora och sedan neråt, på Nooras papper. Anneli som sitter mittemot Noora tittar också på Nooras papper.))

På rad 3 letar Noora efter något speciellt i texten. Detta syns i hur hon fysiskt orienterar sig mot texten både med vänstra handen och med blicken. Anneli som sitter mittemot Noora tittar också på Nooras text medan Riikka som sitter bredvid Anneli först tittar på Noora och sedan på pappret. Det uppstår en tystnad på nio sekunder i samtalet medan Noora orienterar sig mot sin text. Szymanski (1999) som undersöker hur skolelever använder sig av språkliga och visuella handlingar i koordineringen av gruppsamtal visar hur samtalsdeltagarna kan utnyttja skriftliga artefakter antingen då de orienterar sig bort från samtalet eller tillbaka till det. Om samtalsdeltagaren vill orientera sig bort från samtalet kan han eller hon helt enkelt börja med den skriftliga aktiviteten, läsande eller skrivande (a.a.:22). Här är det fråga om en sådan situation då de andra samtalsdeltagarna inser att Noora letar efter något i texten och på grund av detta inte fortsätter samtalet.

⁵ Jag har utvidgat den ursprungliga transkriptionen av utdraget med extra uppgifter om fysiska handlingar. För att skydda studerandenas integritet publicerar jag inte riktiga bilder ur samtalet.

3: rad 4:

((Noora lyfter blicken uppåt innan hon börjar tala. Riikka och Anneli tittar fortfarande på Nooras papper.))

På rad 4 lyfter Noora snabbt upp blicken mot Riikka innan hon initierar ett nytt samtalsämne. Riikka har riktat sin blick neråt, mot Nooras papper. Anneli tittar fortfarande på Nooras papper. Noora har ännu inte tagit ordet.

3: rad 5:

Noora: *B1*å också sidan *B2*hundratrettiåtta, ((Anneli tittar på Nooras papper, Riikka tittar på Noora))

B1= Noora tittar på sina papper

B2= lyfter blicken mot Riikkas papper eller Riikka

På rad 5 inleder Noora ett nytt samtalsämne. Hon vänder först blicken mot texten men lyfter upp den lite senare. Genom att titta på Riikka och hennes papper vill Noora kanske kontrollera om Riikka följer med i resonemanget. Anneli sitter fortfarande i samma ställning som tidigare men Riikka har lyft blicken mot Noora. Hon orienterar sig således också fysiskt mot Nooras initiering. Av det följande utdraget framgår Nooras positionering som huvudman:

3: raderna 5, 6 och 9:

05-06 Noora: (p) *B1*ja tycker de beskriver *B2*hur *B3*osäker erik var ((Anneli och Riikka tittar på Riikkas papper))

09 Noora: *B4*när betsy frågade honom att *B5*gå (p) *B6*gå till dansen *B7* ((Anneli tittar på Noora))

B1= Noora vänder sig tydligt mot Iina som sitter bredvid henne

B2= Noora vänder blicken mot Riikka

B3= Noora vänder blicken mot Anneli

B4= Noora vänder blicken mot Iina

B5= Noora vänder blicken till Riikka

B6= Noora vänder blicken till Anneli

B7= Noora börjar titta neråt, på sina papper

I utdraget uttrycker Noora sin uppfattning om vad texten som hon hänvisar till har för betydelse: *ja tycker de beskriver hur osäker erik var* (raderna 5–6). Hon vänder sig först mot Iina medan hon inleder sitt yttrande, sedan mot Riikka och Anneli. Noora positionerar sig här som huvudman och tar ställning till hurdan novellens

huvudperson Erik är enligt det hon läst. Anneli har vänt sin blick från Noora mot Riikkas papper. Riikka tittar också neråt på sitt papper. Senare försöker Noora på nytt få ögonkontakt med Iina, Riikka och Anneli (*när betsi frågar honom att gå (p) gå till dansen*, rad 9). Hon låter blicken gå runt bordet på nytt innan hon sänker den ner mot sina papper. Anneli svarar på den här ögonkontakten på rad 9. Nooras sätt att titta på de övriga samtalsdeltagarna i tur och ordning kunde tolkas som ett försök att få de övriga samtalsdeltagarnas godkännande till vad hon håller på att förklara. Ögonkontakt är ett sätt att tillsammans konstruera mening i en muntlig övning (jfr Lehti-Eklund 2002 om att tillsammans bygga upp en övning som består av såväl tal som skrift).

3: raderna 11–13:

- 11 Noora: men efteråt tänkte han att om det var ((Noora tittar på sina papper))
12 Iina: sant ((vänder sig till Noora, sedan tillbaka till sina egna papper))
13 Noora: mm: sant eller i- inte ((Noora tittar fortfarande på sina papper))

Efter sitt ställningstagande fortsätter Noora med att berätta om novellens händelser. Hänvisningen har en funktion som argument för varför Noora anser att Erik var osäker. Någoting blir ändå annorlunda, speciellt med tanke på såväl Nooras positionering som hennes ögonkontakt. På rad 11 vänder hon blicken tillbaka till texten. Noora håller alltså på att referera det som står i texten. Jag anser att hon har ändrat positioneringen här medan hon har vänt blicken till texten. Hon har en upphovsmansroll medan hon återberättar händelserna i texten.

I ljuset av den visuella analysen av utdrag 3 ser det ut som så att initieraren tittar på de andra samtalsdeltagarna medan hon positionerar sig som huvudman och kommer med egna åsikter och uppfattningar. Som huvudman tar talaren ansvar för det som hon säger och söker ögonkontakt om hon behöver få bekräftelse från de övriga samtalsdeltagarna. Talaren söker däremot inte ögonkontakt lika ivrigt med de övriga samtalsdeltagarna då hon tar en upphovsmansposition. Detta kan bero på åtminstone två orsaker. Då talaren positionerar sig som upphovsman eller animatör är hon mindre självständig än i rollen som huvudman – hon är bunden till texten och behöver kanske därför läsa i texten medan hon talar. Å andra sidan kan talaren som upphovsman eller animatör vara icke-självständig gentemot de andra om hon är osäker på det hon säger och där-

för undviker ögonkontakt med de övriga samtalsdeltagarna för att också undvika deras reaktioner. I det här exemplet kan det också vara fråga om att Noora inte söker ögonkontakt med de andra eftersom hon inte lyckades få den tidigare heller, nämligen på raderna 5, 6 och 9 (bara med Anneli på rad 9). Som huvudman tycks talaren således vara villigare att söka de andras reaktioner.

Användningen av text vid en övergång mellan olika samtalsämnen kan diskuteras också ur en annan synpunkt. Det analyserade utdraget 3 visar hur talaren kan använda sig av texten som stöd i argumenteringen genom att själv ta olika positioner medan hon talar. Då talaren positionerar sig som upphovsman eller animatör och återberättar och tolkar eller citerar ordagrant texten och med tydliga fysiska handlingar visar att hon orienterar sig mot texten och inte mot de övriga samtalsdeltagarna, får texten en central roll i interaktionen medan samtalsdeltagarna inte tittar på varandra. Genom att Noora i sin upphovsmanposition sänker blicken till texten framhäver hon samtidigt textens roll som huvudman och därmed den som har ansvaret för de refererade händelserna. Därtill vill jag påstå att Noora i utdrag 3 lyfter upp novelltexten som en auktoritet i samtalet. Människor kan använda olika typer av textkällor som auktoritet i olika samtalskontexter. Lehtinen (2001) har undersökt detta och speciellt hur samtalsdeltagarna hänvisar till bibeln i religiösa gruppsamtal inom adventistkyrkan. En samtalsdeltagare kan hänvisa till bibeln som utgångspunkt eller argument för samtalande och då får bibeln en roll som talare eller en allvetande deltagare (a.a.:161–164). En samtalsdeltagare (i Lehtinens material speciellt ledaren för samtalet) kan också försöka påverka eller styra interaktionen i samtalet genom att hänvisa till bibeln (a.a.:164–173). Lehtinen kommer bland annat till den slutsatsen att ledaren för samtalet har större möjligheter att agera i samtalet, t.ex. genom att komma med sina åsikter och stödja sin argumentering genom att hänvisa till bibeln.

I det följande sammanfattar jag min analys av Nooras användning av text i utdrag 3. Noora får större möjligheter att komma med sina synpunkter då hon utnyttjar novelltexten i sin argumentering (jfr Lehtinen 2001). Hon påbörjar initeringen med att hänvisa till texten: *å också sidan hundra-trettiåtta*. På det här sättet visar hon de andra samtalsdeltagarna att hennes argumentering bygger på något som nämns på sidan hundra-trettioåtta i novelltexten varefter också de andra samtalsdeltagarna orienterar sig mot texten. På raderna 5–6 fortsätter Noora med *ja tycker de beskriver hur osäker erik var* där hon tar en huvudmansroll men samtidigt

hänvisar direkt till texten då hon uttrycker att där enligt henne finns ett ställe som beskriver Eriks osäkerhet. Hon tycks således samtidigt framhäva att det är texten som beskriver Eriks osäkerhet och att det därmed inte enbart är fråga om hennes egen åsikt om att Erik är osäker. De övriga samtalsdeltagarna tycks uppleva texten som central eftersom de genast efter talarens hänvisning till texten orienterar sig fysiskt mot texten även om talaren kommer med en egen åsikt och söker ögonkontakt med dem.

Texten kan således fungera som en del i argumenteringen då talaren uttrycker en egen åsikt. Men den kan också fungera som utgångspunkt till ett nytt samtalsämne. I följande avsnitt behandlas en sådan situation.

Ställningstaganden som initiativ till någonting nytt

Som tidigare påpekats kan en textkälla användas som stöd och argument för talarens ställningstagande. Men texten eller någon aspekt i texten kan också fungera som utgångspunkt för ett nytt samtalsämne som initieras. Om talaren tar ställning till någon aspekt i texten utan att binda detta till något som talats om tidigare under samtalet fungerar det textbaserade ställningstagandet som initiativ. Följande utdrag är ett exempel på hur texten kan fungera som utgångspunkt för hela samtalsämnet.

Gruppen har tidigare diskuterat ganska länge ett direkt och indirekt sätt att tala. Noora har argumenterat för att det inte alltid är klokt att uttrycka sig indirekt eftersom motparten kan missförstå vad talaren menar. De övriga samtalsdeltagarna har stött Nooras argumentering och kommit med sina synpunkter. I utdraget börjar samtalsämnet ebba ut och det uppstår ett övergångsställe:

4: Tannensam *ja tyckte de va konstit* (13;28–)

Deltagarna: Aada, Anneli, Anni, Iina, Ilona, Nea och Noora

- 01 Iina: men om ja kan int stiga upp eller nånting
02 Aada: mm
03 Iina: av någon skäl ((fnissar))
04 ?: mm
05 (5,0)
→ 06 Anni: ja tyckte de va konstit här just me sid a: (p) han inte-
07 va de nästan aldrig sade tack
08 Aada: ja:
09 Noora: mm:
10 Anni: ja tycker att om ja gör nånting de+e viktigt att

- 11 Noora: ja:
 12 Anni: tacka mej [för va ja har gjort
 13 Noora: [ja just mm:

Anni (rad 6) initierar en evaluering om texten om en chef som aldrig tackade sin medarbetare. Hon säger att hon tyckte det var konstigt att chefen aldrig sade tack. Där positionerar sig Anni som huvudman. Medan hon fortsätter på raderna 6 och 7 tar hon en upphovsmansroll då hon hänvisar till texten: *han inte- va de nästan aldrig sade tack*. I mitten gör hon en självreparation i frågeform (*va de nästan aldrig*). På raderna 10 och 12 fortsätter hon som huvudman och kommer med ett ställningstagande om att det enligt henne är viktigt att man får tack för det arbete man gjort. I det här utdraget är det således texten som föranleder samtalsämnet.

I det följande analyserar jag närmare Annis positionering och de övriga samtalsdeltagarnas fysiska orienteringar på raderna 6–7 där Anni hänvisar till texten och tar en upphovsmansroll:

4: raderna 6–7:

- 06 Anni: ja tyckte de va konstit här just B1me B2sid a: B3 (p) han inte-
 07 va de nästan aldrig sade B4tack

B1= Aada lyfter blicken mot Anni

B2= Noora tittar snabbt på Anni

B3= Aada sänker blicken tillbaka till sina papper, Anni vänder blicken tydligt neråt, mot sina papper

B4= Anni lyfter blicken uppåt, mot Nea eller Ilona

Anni har alltså börjat sin initiering genom att positionera sig som huvudman: *jag tyckte de va konstit här just med sid a:* (rad 6). Sedan tar hon en paus och fortsätter med *han inte- va de nästan aldrig sade tack* (raderna 6–7). Medan hon säger detta vänder hon sig tydligt till sitt papper. Med konstruktionen *va de* avbryter hon sig själv och påbörjar en självreparation (jfr Green-Vänttinen & Lehti-Eklund 2007 om lexikala markörer i självreparationer). Också de andra samtalsdeltagarna, åtminstone Noora, Nea och Aada tittar på sina papper medan Anni berättar om vad som står i texten med det undantaget att Aada och Noora tittar på Anni under en kort stund. Aada och Noora lyfter blicken mot Anni medan Anni (rad 6) positionerar sig som huvudman men de sänker snabbt blicken till sina papper, antingen på grund av att Anni inte svarar på ögonkontakten eller att de i enlighet med Annis orientering orienterar sig mot texten. Det är således texten som står i

fokus både med hänsyn till innehållet (samtalsämne) och interaktionen, talaren har tagit en roll som upphovsman för texten. Anni som initierat samtalsämnet återtar ändå sin position som huvudman då hon på rad 10 på nytt tar ordet:

4: raderna 10–13:

10 Anni: ja B1ja tycker att om ja gör nånting B2de+e viktigt att
11 Noora: ja:
12 Anni: tacka mej [för va ja har gjort
13 Noora: [B3]ja just mm:

B1= Aada lyfter blicken mot Anni

B2= Noora börjar nicka på huvudet

B3= Noora sänker blicken neråt mot sina papper

Här kommer Anni med ett ställningstagande och positionerar sig som huvudman. Hon berättar för de andra vad hon anser om att få tack för det arbete man gjort. Medan hon uttrycker sin åsikt sitter hon rak. Tyvärr syns inte hennes ansikte på videon men hon har åtminstone lyft upp huvudet. De övriga samtalsdeltagarna, åtminstone Noora och Aada vilkas ansikten syns på videon har vänt blicken mot Anni som talar. Aada börjar titta på Anni genast då Anni uttalat det första *ja*[g] på rad 10. Noora har tittat på Anni hela tiden och medan Anni håller på att sluta med sin tur (rad 12) sänker Noora blicken tillbaka till sina papper samtidigt som hon själv börjar tala (rad 13).

På raderna 10 och 12 positionerar sig Anni således som huvudman. Tidigare i samma utdrag (raderna 6 delvis och 7) hade hon antagit en upphovsmansroll: *han inte- va de nästan aldrig sade tack*. Skillnaden mellan de här positioneringarna syns tydligt i interaktionen: både Anni och de andra samtalsdeltagarna har här vänt blicken från texten till varandra på raderna 10–13. Fokuset för den icke-verbala interaktionen har således också ändrats. Nu är det samtalet deltagarna fokuserar på, inte texten.

Orienteringen mot texten kan också vara mycket kort, såsom i utdrag 5 ur Läroboksamtalet. Utdraget utgör också ett exempel på hur texten får en deltagarroll i samtalet. I Läroboksamtalet diskuterar studenterna olika exempel på dialogutdrag ur olika läroböcker i svenska. Det ingår mycket tyst läsande i övningen eftersom studenterna fått dialogutdragen först då övningen börjat.

5: Läroboksam *var bor ni förresten* (3;54–)

Deltagarna: Anneli, Anni, Iina, Nea, Noora och Riikka

- 01 ((tystnad, 41 sekunder, alla läser tysta))
 → 02 Anni: ((skrattar tyst))
 → 03 Anni: @var bor ni förresten@ ((vänder blicken till Noora))
 04 Noora: ja: ja tänkte just på samma
 05 ((högljutt skratt))
 06 Noora: liksom en plötslig fråga

Studenterna läser läroboksdialoger och meningen är att de ska analysera dialogerna i samtalet. Plötsligt, mitt i läsningsaktiviteten som varat 41 sekunder, börjar Anni skratta (rad 2) och hon citerar (rad 3) ett yttrande ur dialogen: *Var bor ni förresten*. Hon uttrycker det med förständig och skrattande röst så de övriga deltagarna förstår att hon också tar ställning till och rent av ironiserar över det lästa: genom att citera visar hon att yttrandet låter onaturligt och skrattretande i det sammanhang där det förekommer i dialogen. Annis yttrande på rad 3 är ett exempel på att talaren också indirekt kan värdera företeelser (jfr Sörlins 2008 definition av åsikt).

I exemplet fungerar talaren som animatör då hon citerar texten ordagrant. Dialogbiten får således en egen röst i interaktionen (jfr Dysthe 1996). De paralingvistiska signalerna, dvs. den förständig och skrattande rösten medan Anni citerar, avslöjar att hon tar ställning till det hon säger. Även om hon inte uttrycker sin inställning verbalt (t.ex. genom att säga explicit ”jag tycker”, ”jag anser”) tar hon enligt min mening en roll som huvudman. Efter repliken på rad 3 vänder Anni blicken till Noora som om hon skulle vilja ge turen till henne (jfr Harness Goodwin & Goodwin 1986). Noora tar turen på rad 4 och konstaterar att hon själv också tänkt på samma sak. Nooras kommentarer och de andras skratt visar att studenterna alla är av samma åsikt om att det citerade yttrandet är löjligt. Här ställer sig hela studentgruppen mot texten och uttrycker sin kritiska inställning till den.

I det följande diskuterar jag utdraget mera detaljerat och jämför interaktionen i det med utdrag 4. Hela den samtalande gruppen i utdrag 5 orienterar sig mot Annis ställningstagande. Detta syns redan då Anni börjar skratta på rad 2 men då hon ännu inte säger vad hon skrattar åt:

5: rad 2:

Anni: ((skrattar tyst, lyfter snabbt blicken till Nea som svarar till ögonkontakten, sänker sedan blicken tillbaka, Nea, Noora och Anneli tittar på Anni))

Medan Anni skrattar vänder sig åtminstone Nea, Noora och Anneli mot henne. Anni uttrycker sitt ställningstagande redan med skrattet som får de andra att förstå hur hon positionerar sig, dvs. att hon tar ställning till något innan hon verbalt uttryckt något. Den fysiska lyssnarorienteringen mot talaren är längre än i utdrag 4. I utdrag 4 har Anni som initierar ett nytt samtalsämne vänt sig mot texten då hon kommer med *ja tyckte de va konstit här just*. Efter det lyfter både Aada och Noora blicken mot Anni men de sänker dock blicken tillbaka eftersom Anni fortfarande själv är vänd mot texten och tar en upphovsmansroll. I utdrag 4 är Annis ändring i positioneringen av betydelse på så sätt att den påverkar de övriga samtalsdeltagarnas orientering. I utdrag 5 ovan anger Anni däremot med skrattet i rösten sin åsikt och sin position som huvudman och det uppstår inte något positioneringsbyte som i utdrag 4. I utdrag 5 har Anni på rad 3 tagit sig både animatör- (citerar) och huvudmanspositionen (de extralingvistiska dragen). I det följande diskuteras hur de övriga samtalsdeltagarna förhåller sig till Annis åsikt efter initieringen.

5: raderna 4–6:

04 Noora: *ja: ja tänkte just på samma* ((Noora vänder sig tydligt mot Anni, Anni tittar på Noora och skrattar. Riikka tittar på sina papper.))

05 ((högljutt skratt, Noora, Anni och Nea vänder sig till sina papper, Riikka tittar hela tiden på sina papper, Noora lyfter upp blicken igen))

06 Noora: liksom en plötslig fråga ((Noora sänker blicken tillbaka till sina papper))

Noora kommer med verbal respons på Annis citat ur texten: *ja: ja tänkte just på samma*. Noora har vänt sig till Anni som skrattar och tittar tillbaka på Noora. De har nått en gemensam förståelse om Annis ställningstagande. Videon visar att alla deltagare inte nödvändigtvis behöver delta i den här orienteringen. Riikka tittar fortfarande på sina papper och söker inte andras ögonkontakt.

Diskussion

I den här artikeln har jag visat hur samtalsdeltagarna i en muntlig textbaserad gruppövning övergår till nya samtalsämnen genom att ta ställning till något eller genom att uttrycka en åsikt. Tematiskt kan ställningstaganden vara olika sinsemellan – talaren kan ta ställning till något som talats om tidigare i samtalet (ställningstagande som respons) men lika väl kan talaren också initiera något alldeles nytt och obehandlat genom ett ställningstagande som initiativ. Då orienterar sig talaren oftast mot textkällor och använder sig av text som stöd i sitt resonemang eller rent av värderar texten direkt. En detaljerad visuell analys av användningen av blickar visar att samtalsdeltagarna koordinerar samtalande också genom icke-språkliga handlingar. Ändringarna i talarens blick vittnar bland annat om talarens positioneringsbyten och vilken roll talaren ger texten samt hjälper de övriga samtalsdeltagarna att följa med talarens orientering.

Med tanke på talarens positioneringsarbete och blick vid initiering av nya samtalsämnen visar analysen att talaren vanligen tittar på de övriga samtalsdeltagarna då han eller hon tar rollen som huvudman och därmed kommer med egna åsikter. Detta sker dock inte alltid: i utdrag 1 kan talarens (Anni) blick mot texten förklaras med att hon kanske upplever sin åsikt som ansiktshotande och därför undviker ögonkontakt. I utdrag 5 är talaren (Anni) orienterad mot texten medan hon kommer med ett indirekt ställningstagande (*@var bor ni förresten@*), hon har samtidigt en animatörroll medan hon citerar texten.

Då talaren fungerar som upphovsman eller animatör är han eller hon oftast orienterad mot texten och har också vänt blicken mot texten. Även om en upphovsman hänvisar till texten med egna ord och därmed kunde antas ha en självständigare inställning till det sagda än en animatör, visar den visuella analysen att talaren i upphovsmanpositionen ofta är bunden vid texten. Endast en gång (Noora i utdrag 3, på rad 9) i de initieringar som analyserats i den här artikeln vänder sig talaren mot de övriga samtalsdeltagarna i upphovsmanpositionen.

Medan talaren orienterar sig mot texten gör de övriga samtalsdeltagarna ofta på samma sätt, också de börjar titta på sina papper. Texten fyller alltså flera funktioner i en muntlig gruppövning: Den fungerar som ett språkligt stöd till talaren då hon kommer med sina synpunkter. Talaren kan vid behov stödja sig på de konstruktioner och former som står i texten. Men samtidigt kan texten eller delar av den fungera som argument i byggandet av åsikter och som innehållsliga utgångspunkter till samtalsämnen. De här två faktorerna förklarar eventuellt var-

för talaren oftast hänvisar till texten med en sänkt blick och utan ögonkontakt med de övriga samtalsdeltagarna. Texten kan även anses erbjuda möjlighet att undvika ögonkontakt då talaren kommer med en icke-prefererad replik som i utdrag 1. Där har talaren i början vänt blicken neråt mot sina papper även om hon inte hänvisar till texten utan tar ställning till det som talats om tidigare.

Vid initiering av nya samtalsämnen är ställningstaganden som initiativ vanligare än som respons. Om någon initierar ett samtalsämne genom att ta ställning till något som berörts tidigare har talaren kanske inte tidigare kunnat säga sin åsikt av någon orsak. Eller också har talaren kommit på någon ny aspekt till ett redan en gång behandlat samtalsämne under övningen. Då har talaren lärt sig någonting nytt eftersom interaktionen och samarbetet under övningen har lett till nya infallsvinklar (jfr Melander & Sahlström 2009; om interaktion och lärande se också Sahlström, Hummelstedt, Forsman, Pörn & Slotte-Lüttge i denna volym). Som analysen visat relaterar ställningstaganden som initiativ till texten vid initieringen av nya samtalsämnen. Till följd av analysen kunde man anta att samtalsdeltagarna upplever ställningstaganden till varandras yttranden som mera ansiktshotande än ställningstaganden till texten.

Oftast fungerar ställningstaganden som ett sätt att lyfta fram texten i samtalet. Genom att direkt hänvisa till texten och genom att då byta mellan olika positioner kan initieraren åtminstone tillfälligt ge texten en ansvarig och aktiv roll i samtalet.

I den här artikeln har jag också velat visa hur stor betydelse ögonkontakt och blick har i muntliga gruppövningar. Ändringar i den fysiska orienteringen speciellt i relation till texten ger de övriga samtalsdeltagarna signaler om hur tolka talarens inställning till det sagda. De här signalerna bidrar till att den samtalande gruppen lyckas nå intersubjektivitet, i synnerhet vid övergångar. I synnerhet visar analysen av utdragen vilken viktig och mångsidig faktor texten kan vara i interaktionen i klassrumssamtal. De olika textkällorna används innehållsligt som en del av argumenteringen men också som utgångspunkt för nya samtalsämnen. Textanvändningen syns samtidigt såväl i koordineringen av interaktionen som i talarens positioneringsbyten. Genom att vända blicken mot texten kan talaren visa att han eller hon vill minska sitt eget ansvar för det han eller hon säger och ge texten en synligare roll i samtalet.

Jag kan inte på basis av de analyserade utdragen presentera några generella lagbundenheter för samtalsdeltagarnas koordinering av blick och textorientering.

Varje övergång behöver en separat och detaljerad analys där kontexten och de lokala resurserna samt det som gruppen gjort tidigare beaktas. Analysen visar hur finkänsliga betydelser ögonkontakt och textorientering tillsammans kan bära med sig i gruppsamtal.

Litteratur

- Bister, Melina 2009. Hiljaisuus saa vuoron. I Hartama-Heinonen, Ritva, Irma Sorvali, Eero Tarasti & Eila Tarasti (red.) *Kielen ja kulttuurin saloja. In honorem Pirjo Kukkonen 5.9.2009*. Imatra: International Semiotics Institute; Helsinki: Semiotic Society of Finland. 24–37.
- Bister, Melina u.a. Att skapa mening på svenska – Interaktiva och innehållsliga resurser i muntliga gruppövningar. Doktorsavhandling. Helsingfors universitet.
- Dysthe, Olga 1996. Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära. Lund: Studentlitteratur.
- Forsskåhl, Mona 2004. Föredraget ”Kopulasatsen i evalueringens tjänst” vid OFTI 22, 17–18.9.2004.
- Goffman, Erving 1981. *Forms of talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Goodwin, Charles 2007. Interactive Footing. I Holt, Elizabeth & Rebecca Clift (red.) *Reporting Talk. Reported Speech in Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press. 16–46.
- Goodwin, Charles & Marjorie Harness Goodwin 1992. Assessments and construction of context. I Duranti, Alessandro & Charles Goodwin (red.) *Rethinking context. Language as an interactive phenomenon*. Cambridge: Cambridge University Press. 147–190.
- Green-Vänttinen, Maria & Hanna Lehti-Eklund 2007. Självreparationer i svenska som S1 och S2. I Lehti-Eklund, Hanna (red.) *Att växa till lärare – svensk lärarutbildning i utveckling*. Helsingfors: Nordica, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet. 53–81.
- GRIS-termbank, projektet Samtalsspråkets Grammatik.
Webbplats: <http://www.liu.se/isk/research/gris/termbank.html>. Hämtad 11.1.2010.
- Harness Goodwin, Marjorie & Charles Goodwin 1986. Gesture and coparticipation in the activity of searching for a word. I *Semiotica* 62–1/2. 51–75.
- Hauser, Eric 2005. Footing and identity in interaction at a conversation club. I Preisler, Bent, Anne Fabricius, Hartmut Haberland, Susanne Kjarbeck & Karen Risager (red.) *The consequence of Mobility*. Roskilde: Roskilde University, Department of Language and Culture. 28–44.
- Heritage, John 1989. Developments in conversation analysis. I Roger, Derek & Peter Bull (red.) *Conversation: an interdisciplinary perspective*. Clevedon: Multilingual Matters. 21–47.
- Karlsson, Susanna 2006. Positioneringsfraser i interaction. Syntax, prosodi och funktion. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 5.
- Korolija, Natascha 1998. Episodes in Talk. Constructing coherence in multiparty conversation. (diss.) Linköping Studies in Arts and Science 171. Linköpings universitet.
- Korolija, Natascha & Per Linell 1996. Episodes: Coding and analyzing coherence in multiparty conversation. I *Linguistics* 34. 799–831.
- Lehti-Eklund, Hanna 2002. Dictoglossamtal som övningsform i svenska språkbadsklasser. I Lehti-Eklund, Hanna (red.) *Samtal och interaktion*. Meddelanden från Institutionen för

- nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet utgivna genom Mirja Saari. B:22. 69–148.
- Lehtinen, Esa 2001. ”Mitäs Raamattu sanoo”. Raamattuun vetoaminen adventistien raamatuntutkiskelussa. I Ruusuvuori, Johanna, Markku Haakana & Liisa Raevaara (red.) *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 159–177.
- Lindström, Jan 2008. Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Linell, Per & Lennart Gustavsson 1987. Initiativ och respons. Om dialogens dynamik, dominans och koherens. *Studies in Communication* 15. Universitetet i Linköping.
- Melander, Helen & Fritjof Sahlström 2009. In tow of the blue whale. Learning as interactional changes in topical orientation. I *Journal of Pragmatics* 41. 1519–1537.
- Norrby, Cathrin [1996] 2004. Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra. Lund: Studentlitteratur.
- Nylund, Mats 2000. Iscensatt interaktion. Strukturer och strategier i politiska mediasamtal. (Diss.) Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 622. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Pomerantz, Anita 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. I Atkinson, J. Maxwell & John Heritage (red.) *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. 57–101.
- Reimers, Eva 1995. Dopet som kult och kultur. Stockholm: Verbum.
- SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson [1999] 2000. Svenska Akademiens grammatik. Del 4, Satser och meningar. Stockholm: Svenska Akademien.
- Sahlström, Fritjof, Ida Hummelstedt, Lotta Forsman, Michaela Pörn & Anna Slotte-Lüttge 2010. Samma innehåll – olika sammanhang: mikro-longitudinellt lärande i sjuåringars vardag. Artikel i denna volym.
- Schiffrin, Deborah 1990. The management of a co-operative self during argument: the role of opinions and stories. I Grimshaw, Allen D. (red.) *Conflict talk. Sociolinguistic investigations of arguments in conversations*. Cambridge: Cambridge University Press. 241–259.
- Szymanski, Margaret H. 1999. Re-engaging and dis-engaging talk in activity. I *Language in Society* 28. 1–23.
- Svensson, Christian 2002. Ett inbrottsoffer i rutan: självpresentation som gemensamt arbete i TV-samtal. I *Jagen och rösterna: Goffman, Viveka och samtalet*. Texter till Viveka Adelswärd den 17 mars 2002. Utgivna av Per Linell & Karin Aronsson. SIC 42. *Studies in Communication*. Linköping: Tema Kommunikation, Linköping universitet. 101–114.
- Sörlin, Marie 2008. Att ställa till en scen. Verbala konflikter i svensk dramadiolog 1725–2000. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 73.
- Tainio, Liisa 1996. Kannanotoista arkikeskustelussa. I *KIELI 10. Suomalaisen keskustelun keinot II*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 81–108.
- Wirtenäs, Karolina 2002. Ungdomars argumentation: om argumentationstekniker i gruppsamtal. *Nordistica Gothoburgensia* 26. Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborg.
- Wagner, Johannes & Rod Gardner 2004. Introduction. I Gardner, Rod & Johannes Wagner (red.) *Second Language Conversations*. London; New York: Continuum, cop. 1–17.